COM UNA REMOR D'ALES

Santiago Serrano Maya

En tres diverses capelles de l'església parroquial de Cervera hi ha sepulcres. Dues d'aquestes capelles pertanyen a sengles personatges d'un mateix nom: Ramon Serra. La primera correspon a un Ramon Serra anomenat *el Vell*, per a diferenciar-lo del seu homònim conegut com *el Major*. El seu sepulcre, al parament davanter de la caixa, ostenta una parella d'escuts que deixen un espai al centre on hi ha esculpida la presentació que dos àngels fan a la Verge i al Nen del fidel Ramon. A sota hi ha una llegenda on es pot llegir: *En Ramon Serra jau ací, qui aquesta capela instituí, e lo derrer dia d'agost del an de MCCCLIIIII morí.*

Ens trobem davant aquesta escena cinc personatges, que són: dos àngels, el fidel agenollat enfront de les divinitats, la Verge i el Nen. Si es presta atenció es pot diferenciar el lloc que ocupen les divinitats, separades per una recta dels altres tres. Aquesta subtil separació és suficient per a diferenciar el pla d'importància dels personatges, no cal establir una jerarquia de menor a major ja que l'acció que s'està representant és un fet que va succeir després de la mort del fidel. Llavors estem davant d'una acció d'ultratomba, i l'únic ésser humà que està representat té atributs diferents als que tindria a la seva vida terrenal. La Verge, guarnida com una reina, probablement asseguda en un tron, i la postura d'adoració i submissió del fidel, ens recorden una imatge de vassallatge medieval. Però, malgrat els atributs que se li han donat a la Verge, el principal personatge és sense cap dubte el Nen. De fet, la mirada del fidel i de l'àngel que roman més a prop de la Verge, estan dirigides al Nen i no a la Verge. La Mare mostra el Nen: és, aleshores una epifania, és a dir, la divinitat es mostra al fidel i aquest adora Déu.

La funció dels àngels en aquest cas és una de les innumerables que aquests éssers posseïen: la d'acompanyar els humans a la presència de la divinitat. La idea dels àngels és un d'aquells temes que estan en la ment de la humanitat des de fa molt de temps. Els àngels apareixen a la iconografia artística des de l'origen de la cultura. Al quart mil·leni abans de Crist hi ha representacions d'aquests éssers. Hi ha personatges alats entre els grecs, així com en diferents pobles de llengües semítiques, entre d'altres. Més tard s'aniran fusionant amb les deïtats alades. El gòtic accentua l'aspecte protector i sublim de l'àngel, com en el cas que ens interessa, on un dels àngels presenta el fidel i l'altre el protegeix amb la seva presència.

La paraula que nosaltres emprem, *àngel*, prové de la terminologia grega *aggelos* que a la vegada significa "missatger". Probablement sigui una traducció del terme bíblic *mal'āk,* "enviat". Era una figura de l'antiguitat. Un sobirà emprava un ambaixador per a transmetre una informació o donar ordres a un vassall. Els àngels bíblics compleixen aquestes funcions, donen ordres (com ara al passatge d'Isaac fill d'Abraham, Gen. 22.1 i seg.), donen informació (Gabriel anuncia a Zacaries el naixement de Joan Baptista, Lc. 1.11-20; a Maria el de Jesús Lc. 1.26-38; l'àngel del Senyor fa saber a Josep el naixement de Jesús, Mt. 1.20 i seg.; i una gernació d'àngels avisa els pastors del naixement a Betlem, Lc 2.9), posen en contacte el cel i la terra (Escala de Jacob, Gen. 28.2), formen la cort de Déu (Job 1. 6-12; 2.1; 4.18) o el seu sèquit oriental (1Re 22.19; Is 6.1 i seg.), i també fan complir les ordres de Déu (Gen 3.24). En paraules bíbliques *"Els àngels són esperits al servei de Déu, enviats per a servir a aquells qui heretaran la salvació"* (Heb 1.14).

Els àngels tampoc són exclusius de la Bíblia. A l'Alcorà també obtenen una importància rellevant, així Gabriel (Jibril, a l'Islam), és el missatger i el transmissor de la revelació. A més a més de Gabriel, altres àngels principals són: 'Izra'il, l'àngel de la mort i Munkar i Nakir, els àngels del judici d'ultratomba.

Si tornem la vista al relleu que s'estudia podríem fer la següent seqüència: Ramon Serra mort, és transportat per dos àngels a la presència de la Verge i el Nen. El fidel agenollat obté el premi d'una vida dedicada a la glòria de Déu. De fet tal com diu la inscripció del seu sepulcre *qui*

Sepulcre de Ramon Serra, el Vell, a Santa Maria de Cervera. (Foto: Gómez

aquesta capela instituí és un home que ha donat béns materials a l'Església a més a més dels espirituals que se li suposen.

Detall de la imatge anterior. (Foto: Gómez Grau).

És un viatge des de la terra al cel, però a partir d'aquest punt és on es poden fer altres interpretacions. Ramon Serra és mort, ja que l'escultura es troba al seu sepulcre, per tant no es tracta d'una revelació, és a dir, d'una aparició de la Divinitat a un ésser viu, però tampoc es tracta d'una epifania. Aleshores, la presència de Ramon Serra no és la del cos com podria ser en les situacions anteriors, sinó que és l'ànima de Ramon qui es presenta davant la Divinitat acompanyada pels àngels.

La idea d'ànima és també una idea constant en la història humana. Pels grecs del temps de *La Ilíada*, l'ànima, *psyche* com *anima* en llatí, significa exactament *buf*. Seria per tant, alguna cosa que no és el cos, i que dels grecs passà, després dels primers segles, als cristians.

Encara que a la Bíblia el concepte no és tan dicotòmic entre cos i ànima, com seria per exemple en l'hinduisme, es manté la creença d'una categoria distinta a la del cos. Es podria dir, segons la Bíblia, que l'ànima seria allò més íntim. A l'Antic Testament apareix com un jo espiritual que es manté conscient després de la mort (Is. 14.9 i seg.; Ez. 32.21 i seg.). Tot i que el pecat pot matar l'ànima (Ez. 18.4), això no implica la incapacitat del subjecte o l'aniquilació del seu cos. La mort física elimina el cos i acaba amb la vida i els seus projectes (Sal. 146.4), però l'esperit passa a Déu de forma permanent (Qo. 12.7), l'ànima és immortal i conscient. Els

biblistes actuals cada vegada tendeixen més a coincidir en assegurar que la paraula «ànima» és una mala traducció del terme *nefesh*, hebreu de l'Antic Testament; o el *psyche* en el grec del Nou Testament.

Recapitulem: és l'ànima de Ramon Serra qui està davant la Verge i el Nen; és conscient i immortal. Ara bé, una altra funció dels àngels és la de participar en el judici dels morts, *la psicòstasi*. A Capadòcia hi trobem representada en un fresc la figura de Sant Miquel quan pesa les ànimes (el nom Miquel es pot traduir com *¿Qui com Déu?* Dn. 10.13-21; 12.1, Miquel dins la jerarquia dels àngels és qui ocupa el lloc més alt). La psicòstasi és un model egipci. A la cosmogonia (concepció del món) egípcia, elaborada a Menfis pel clergat de Ptah, s'explicava que Déu va crear el món primer al seu cor i després el va materialitzar a través del poder creatiu de la paraula. El cor, mitjançant el qual els déus guiaven l'home durant tota la seva vida, era imprescindible en la vida d'ultratomba. Els embalsamadors deixaven el cor dins la mòmia, al contrari que totes les altres vísceres. Durant la psicòstasi els jutges divins pesen el cor del mort per determinar si l'aspirant a la immortalitat que es presenta davant

Dibuix d'una de les vinyetes del Papir d'Ani, XIX dinastia. Londres, Museu Britànic. L'escena correspon a la pesada del cor del difunt.

del tribunal d'Osiris és digne d'unir-se als benaventurats. A Conques (França), a la part més alta de la façana del Monestir apareix un judici final: és una espècie de transposició del judici egipci. El dimoni que arrossega l'ànima i la presenta a la balança de Sant Miquel és un Déu amb cap de gos. Recorda el xacal Anubis portant un difunt a la presència de Thot i d'Osiris per ser jutjat.

L'ànima immortal de Ramon Serra, conscient per sempre, amb tota la claredat d'esperit per saber el que va fer i no va fer durant la seva vida, està present davant de la Verge i el Nen. La Verge té el Nen a la seva falda. El Nen és diví, és Déu fet home; Ramon està davant de Déu en una de les seves epifanies, la de Nen Diví. Aleshores em pregunto: i si Ramon no està prostrat, agenollat, adorant la faç de Déu, sinó que està esperant el judici de Déu per passar a ser un més dels benaventurats que comparteixen la immortalitat?

Aleshores l'escena adoptaria un altre significat i podríem mirar els personatges amb una nova mirada i obtenir uns altres resultats i reflexions.

Els àngels, així com la idea de l'ànima, la vida d'ultratomba, el judici de les accions dels homes a la terra, no són idees d'una religió o d'un poble o d'una cultura, no són patrimoni de ningú. Són el patrimoni dels homes raonants que pensen, indaguen i descobreixen respostes a les seves preguntes.

A vegades tenim la certesa que les coses són nostres des de sempre, però quan n'obtenim un bri d'informació ens adonem que moltes d'aquestes idees que creiem immutables, eternes, venen de ben lluny i les compartim amb altres pobles i amb altres cultures.

A vegades perdem molt temps cercant les diferències, quan potser el camí més curt fóra buscar els elements que tenim en comú i que ens fan ser viatgers d'un mateix viatge. Un viatge que fa molt temps que inicià la humanitat, quan un home es posà a pensar i a buscar respostes.

Llavors quan de bell nou comencem a cercar quines coses ens uneixen, tornarem a escoltar la llunyana remor de les ales dels àngels que porten bones noves.